4. Гнатів О. Б. Цифровізація електронного судочинства: сучасні виклики та реалії в роботі адвоката. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Т. 1, № 6. С. 304–305. URL: https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/346027/333126

5. Сотула О. С. Організація судочинства в умовах воєнного стану: правові засади, цифрова трансформація та доступ до правосуддя в Україні. *Науковий вісник ХДУ. Серія: Юридичні науки*. 2026. № 2. С. 56. URL: https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/uk/article/view/514/465 (дата звернення: 30.09.2026).

Яхимович Є.М., здобувач
Науковий керівник: Ліпська-Романченко Г.Д.,
старший викладач кафедри права,публічного управління та адміністрування,
Державний університет «Житомирська політехніка»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ: ЕЛЕКТРОННИЙ СУД ЯК НАПРЯМ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

Цифровізація правосуддя є одним із ключових напрямів сучасної правової політики України. Пандемія COVID-19 та воєнний стан показали, що доступ до суду не повинен залежати лише від фізичної присутності особи в приміщенні суду. Саме тому «Електронний суд» слід розглядати не просто як програмний продукт, а як елемент державної політики у сфері забезпечення права на справедливий судовий розгляд. Метою цієї тези є аналіз електронного суду як напряму правової політики в цивільному процесі, а також окреслення проблем його впровадження та можливих шляхів їх вирішення.

Правовою основою електронного судочинства в цивільному процесі є Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК), який у новій редакції, введеній Законом № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р., закріпив функціонування в судах Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі - ЄСІТС) [1]. Процесуальні кодекси передбачають, що ЄСІТС забезпечує обмін документами в електронній формі між судами, між судом та учасниками процесу, фіксування судового засідання та участь у ньому в режимі відеоконференції [2, с.45]. Важливим кроком став Закон № 3200-IX від 29 червня 2023 р., відповідно до якого адвокати, нотаріуси, державні та приватні виконавці, органи державної влади, органи місцевого самоврядування та юридичні особи зобов'язані зареєструвати електронний кабінет в ЄСІТС, а для інших осіб, зокрема громадян, така реєстрація залишається добровільною. Особі, яка зареєструвала електронний кабінет, суд надсилає документи у справі виключно в електронній формі, але вона не позбавлена права отримати копію судового рішення в паперовому вигляді за окремою заявою. Якщо ж особа, зобов'язана мати електронний кабінет, його не зареєструвала, до неї застосовуються процесуальні наслідки, зокрема залишення документа без руху.

У науковій літературі електронне правосуддя тлумачать з урахуванням Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи CM/Rec(2009)1, як використання інформаційно-комунікаційних технологій у здійсненні правосуддя з метою підвищення ефективності та якості державних служб для приватних осіб і підприємств. І. Русанова підкреслює, що електронне судочинство передбачає «використання інформаційних технологій як інструменту вчинення процесуальних дій» [2, с.42]. На мій погляд, це важливе уточнення: суть електронного суду полягає не в скануванні паперових документів, а в тому, що подання позову, отримання повідомлень і участь у засіданні здійснюються безпосередньо в цифровому середовищі.

Окремим складником електронного судочинства є дистанційна участь у судовому засіданні. Законом, що набув чинності 2 квітня 2020 р. у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби, до процесуальних кодексів внесли зміни, які на час карантину дозволили брати участь у засіданні в режимі відеоконференції за межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Для цього учасник справи мав попередньо зареєструватися за допомогою електронного підпису в системі «EasyCon» на вебпорталі судової влади та подати заяву не пізніше ніж за п'ять днів до засідання [2, с.43]. Я вважаю, цей досвід показав, що дистанційний формат може бути не тимчасовим винятком, а нормальним способом реалізації права на участь у процесі, якщо він забезпечений чіткими технічними та процедурними гарантіями.

Переваги електронного суду для учасників цивільного процесу є досить очевидними. За оцінкою І. Русанової, належне впровадження інформаційних технологій і підготовка суддів та працівників судів мають зробити електронне судочинство таким, що краще гарантує доступ до правосуддя, швидкість розгляду справ, якість судових рішень, контроль сторін за розглядом справи та економію судових витрат, а також посилює змагальність і публічність процесу [2, с.46]. Для нас як студентів-правників особливо важливим є зв'язок цього напряму з конституційними засадами судочинства та з правом на справедливий суд, закріпленим у статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: швидкість і зручність не повинні досягатися за рахунок гарантій процесуальних прав. Тому оцінювати ефективність електронного суду потрібно не лише за кількістю поданих електронних документів, а й за тим, чи відчувають учасники реальну доступність суду.

Схожий підхід простежується і в зарубіжній доктрині. Р. Сасскайнд (R. Susskind) у книзі «Online Courts and the Future of Justice» наголошує, що технології варто використовувати для трансформації судових процесів, а не лише для автоматизації вже наявних [3]. Він виділяє «онлайн-суддівство» (online judging), коли справу вирішує суддя, але докази й аргументи подаються через онлайн-платформу, та «розширені суди» (extended courts), які допомагають користувачам зрозуміти право, оцінити варіанти дій, сформулювати аргументи та зібрати докази. Автор також звертає увагу на проблему доступу до правосуддя, адже в світі більше людей має доступ до мережі Інтернет, ніж до правосуддя [3]. Хоча в Україні ЄСІТС поки що переважно забезпечує обмін документами та дистанційну участь у засіданнях, ці ідеї можуть бути орієнтиром для подальшої правової політики.

Попри очевидні переваги, впровадження електронного суду супроводжується низкою проблем. У 2021 р. І. Русанова констатувала, що підсистема «Електронний суд» не має ні технічного, ні достатнього нормативного підґрунтя, хоча мала повноцінно запрацювати ще 1 березня 2019 р. [2, с.43]. Згодом ЄСІТС було запущено, а законодавство суттєво змінилося, однак окремі висновки авторки не втратили актуальності. Вона вказує на ризик розриву між нормативним регулюванням ЄСІТС та її реальним функціонуванням: на практиці складно забезпечити безперебійну роботу системи за високого навантаження, належний захист інформації та оснащення всіх судів сучасною технікою [2, с.45]. Окремою проблемою є кадровий дефіцит і перевантаженість суддів, через які запуск ЄСІТС може виявитися менш ефективним, ніж очікується [2, с.46]. Крім того, для осіб без відповідного досвіду першу подачу документів ускладнюють створення облікового запису, приведення документів у затверджений формат і їх відправлення на сервер [2, с.44]. Ця проблема сьогодні проявляється як «цифровий розрив» між професійними учасниками процесу та звичайними громадянами.

З огляду на викладене, правова політика у сфері електронного суду має розвиватися за такими напрямами. По-перше, необхідно зберігати баланс між обов'язковістю та добровільністю користування електронним кабінетом: для професійних учасників процесу він є обов'язковим, а для громадян залишається добровільним, і це слід розглядати як гарантію доступу до суду для тих, хто не має електронного підпису чи належних цифрових навичок. По-друге, доцільно закріпити в процесуальному законодавстві поняття електронної судової справи, яка, за пропозицією І. Русанової, має складатися з систематизованих електронних файлів, що містять позовну заяву, скарги та інші процесуальні документи [2, с.45–46]. По-третє, потрібно посилювати кібербезпеку й захист інформації, зокрема в справах, які розглядаються в закритому судовому засіданні. По-четверте, слід системно готувати суддів і працівників апарату судів до роботи з інформаційними технологіями. За підходом Р. Сасскайнда, варто переходити від простого «оцифрування» до перегляду самих процедур, зокрема до розвитку сервісів, які допомагають особі зрозуміти свої права ще до звернення до суду.

Отже, електронний суд у цивільному процесі України пройшов шлях від ідеї, закріпленої в ЦПК у 2017 р., до обов'язкового інструменту для значного кола учасників процесу. Його слід розглядати як напрям правової політики, який має забезпечувати не лише ефективність і швидкість правосуддя, а й рівний доступ до суду та дотримання права на справедливий судовий розгляд. Подальший розвиток електронного суду потребує узгодженості норм ЦПК, технічної надійності системи, захисту даних і підготовки кадрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 12.10.2026).
2. Русанова І. О. Сучасні проблеми запровадження електронного судочинства в Україні. Публічне право. 2021. № 3 (43). С. 41–49. URL: https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-43-4 (дата звернення: 12.10.2026).
3. Susskind R. Online Courts and the Future of Justice. Oxford : Oxford University Press, 2019. 368 p. (дата звернення: 12.10.2026).

Ящук Д.С., здобувач
Науковий керівник: Бондаренко Н. О.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет

ПРАВОВА КУЛЬТУРА СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ

Виховання належного рівня правової культури молодого покоління є одним із пріоритетних напрямів становлення демократичної та правової держави, а також розвитку громадянського суспільства в Україні. В умовах суспільно-політичних змін, поглиблення європейської інтеграції та стрімкого поширення цифрових технологій особливого значення набуває формування правової свідомості молоді. Розуміння молодими людьми своїх прав і обов'язків, повага до законодавства та готовність діяти відповідно до правових норм є важливими передумовами забезпечення законності, підтримання суспільного порядку й сталого розвитку української держави [1, с. 41]. Молодь є однією з найбільш активних і відкритих до змін соціальних груп, яка не лише засвоює чинні суспільні норми, а й суттєво впливає на подальший розвиток правової системи держави.

Правова культура молоді становить комплексне явище, що включає не тільки знання законодавства, а й усвідомлене ставлення до права, розуміння його суспільного значення та готовність дотримуватися встановлених норм у повсякденному житті. Її практичне вираження можна розкрити через три основні складові:

- **Правова обізнаність.** Молодь повинна знати свої основні права, зокрема право на освіту, працю та захист особистих свобод, а також розуміти необхідність виконання громадянських обов'язків: оплачувати проїзд у громадському транспорті, сплачувати передбачені законом податки та дбайливо ставитися до майна інших осіб.
- **Повага до права.** Важливо, щоб молоді люди сприймали законодавство як необхідний інструмент забезпечення суспільного порядку, безпеки та справедливості, а не як сукупність обмежень, яких слід уникати або які можна обійти за допомогою неформальних домовленостей.
- **Правомірна поведінка.** Високий рівень правової культури передбачає непримиренне ставлення до правопорушень і корупції, відмову від участі в незаконних схемах, а також прагнення розв'язувати особисті, суспільні та професійні конфлікти законними способами, дотримуючись принципів відповідальності й поваги до прав інших людей [2, с. 115].

Правова культура охоплює три взаємопов'язані складові: когнітивну, що передбачає наявність правових знань і розуміння законодавчих норм; емоційно-ціннісну, яка виявляється в повазі до права, усвідомленні значущості закону та неприйнятті правового нігілізму; діяльнісну, що характеризується готовністю людини брати активну участь у правовому житті суспільства й реалізовувати свої права та обов'язки на практиці [3, с. 88]. Однак, аналізуючи реальний стан правосвідомості серед студентства та старшокласників, ми стикаємося з низкою серйозних перешкод.

Сучасні проблеми правового виховання молоді потребують ґрунтовного аналізу та пошуку ефективних шляхів їх подолання. Однією з найбільш актуальних проблем є розбіжність між обізнаністю молодих людей щодо власних прав і рівнем довіри до державних механізмів їх захисту. Завдяки доступу до інтернету, соціальних мереж і спеціалізованих правозахисних ресурсів молодь має широкі можливості отримувати правову інформацію та ознайомлюватися з чинним законодавством. Водночас знання своїх прав не завжди супроводжується переконанням у